

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Београд
412-11/2025

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 15105 датум: 4.6.2025.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА

Извештај о посети Полицијској управи у Лесковцу

Београд, јун 2025. године

САДРЖАЈ

1.	УВОД	3
1.1.	МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ	3
1.2.	ПОДАЦИ О ПОСЕТИ	4
1.2.1.	ОПШТИ ПОДАЦИ	4
1.2.2.	ТОК ПОСЕТЕ	4
1.2.3.	САРАДЊА СА НПМ	4
2.	УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ	5
2.1.	ОБАВЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И ДОКУМЕНТАЦИЈА	5
2.2.	ОБАВЕШТАВАЊЕ БЛИСКОГ ЛИЦА	8
2.3.	ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД	8
2.4.	ПРИСТУП БРАНИОЦУ	9
2.5.	УСЛОВИ БОРАВКА У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ	9
2.6.	НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ	10
2.6.1.	ПРВИ ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД ПО ПРИЈЕМУ У ЗАВОД	11

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и са њима закључио споразуме. Удружења са којима Заштитник грађана актуелно сарађује у обављању послова НПМ су: Кликаktiv – Центар за развој социјалних политика, Одбор за људска права Ваљево, Центар за интеграцију младих, Виктимолошко друштво Србије, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Комитет правника за људска права и Група 484.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на сајту Заштитника грађана 02. септембра 2024. године.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВЕ	Полицијска управа у Лесковцу (ПУ Лесковац)-полицијска испостава Југ и Север (ПИ Југ/Север), полицијске станице (ПС) Власотинце, Бојник и Медвеђа Окружни затвор у Лесковцу – Одељење притвора (ОЗ Лесковац)
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	10. и 11. март 2025. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Тематска посета
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење поштовања заштитних мера од злостављања и услова у просторијама за задржавање
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посете су ненајављене
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана у сарадњи са Одбором за људска права Ваљево
САСТАВ ТИМА	Чланови тима: Маја Јовић, <i>Заштитник грађана/ Одељење НПМ</i> Младен Миловановић, <i>Одбор за људска права Ваљево</i>

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

Пре посете наведеним организационим јединицама ПУ Лесковац, тим НПМ је у ОЗ Лесковац обавио разговоре са 8 притворених лица према којима су поступали полицијски службеници ове управе, остварио увид у документацију о првом лекарском прегледу лица по пријему у овај завод и прибавио додатне информације од значаја за предмет овог извештаја. Такође, НПМ је првог дана дводневне посете обишао ПС Власотинце и ПИ Југ и Север.

Другог дана је посетио ПС Бојник и Медвеђа. Током посета организационим јединицама ПУ Лесковац, НПМ је од полицијских службеника прибавио информације о начину поступања према задржаним лицима, извршио увид у релевантну документацију и обишао просторије за задржавање у којима нису затечена ни доведена ни задржана лица.

1.2.3. САРАДЊА СА НПМ

Сви полицијски и заводски службеници су остварили пуну сарадњу са тимом НПМ и омогућили остваривање мандата НПМ.

Члановима тима НПМ су пружене све тражене информације, омогућен ненадзиран разговор са притвореницима по избору чланова тима, обилазак и фотографисање просторија за задржавање, као и увид и фотокопирање затражене документације.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

Током ових посета, НПМ је контролисао начин остваривања основних права задржаних лица, која су у исто време заштитне мере од злостављања – права на приступ лекару и адвокату и да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу, као и начин на који се задржана лица обавештавају о својим правима. Истовремено, НПМ је проверавао и да ли су просторије за задржавање у складу са прописаним условима, односно важећим стандардима.

2.1. ОБАВЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И ДОКУМЕНТАЦИЈА

Полицијски службеници посећених организационих јединица ПУ Лесковац навели су да се лица према којима се примењује полицијско овлашћење довођење, најпре, на лицу места, усменим путем обавештавају о својим правима, а потом им се, одмах по довођењу у станицу, уручује писано обавештење о правима. Када се лицу одреди задржавање, уручује му се примерак обавештења о правима задржаног лица, што потврђује својим потписом. У ситуацијама када лице одбије да потпише обавештење о правима то се констатује на самом обавештењу.

Када је реч о задржавању лица до 48 сати по Законик у кривичном поступку (ЗКП), НПМ је у више предмета о задржавању у ПС Власотинце, ПИ Југ, ПС Бојник и ПС Медвеђа уочио недостатке у погледу писаног информисања задржаних о њиховим правима. Наиме, формулари о правима садржали су само информације из чл. 294 и 289 ЗКП, односно из члана 69 ЗКП.

Обавештења о правима су била потписана или је на њима констатовано да је лице одбило да прими или потпише обавештење. Изузетно, у два предмета о задржавању лица у ПС Бојник и ПС Власотинце нису била потписана права задржаних, односно доведених, нити је на обрасцу стајала напомена о томе да је лице одбило да потпише, **на шта је указано полицијским службеницима на лицу места.**

1.

УТВРЂЕНО

У ПУ Лесковац, у више случајева, лица задржана у кривичном поступку нису на одговарајући начин писмено обавештена о својим правима.

РАЗЛОЗИ

Слаба је корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и на језику који разумеју. Да би се обезбедило да ово буде и урађено, треба увести праксу да се лицима задржаним од стране полиције одмах по притварању да формулар у коме се наводе ова права. Уз то, од тих особа треба тражити да потпишу изјаву којом потврђују да су упозната са својим правима.⁴

⁴ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 44.

ЦПТ препоручује српским властима да предузму кораке како би се обезбедило да без одлагања осигурају да сва лица која је полиција задржала буду у потпуности обавештена о својим основним правима од самог почетка њиховог лишавања слободе (то јест, од тренутка када су дужна да остану у полицији). То би требало осигурати пружањем јасних усмених информација на самом почетку, које би се допуњавале што је пре могуће (то јест, одмах по њиховом доласку у полицијске просторије) давањем писменог обрасца у којем би се њихова права директно приказивала. Даље, Комитет такође препоручује да се различите верзије информативних листова обједине и стандардизују и да увек садрже право притвореног лица да обавести трећу страну и да приступи лекару како је наведено у члану 69. ЗКП.⁵

Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разуме о његовим правима, и то:

1. да буде обавештено о разлозима задржавања;
2. да буде поучено да није дужно ништа да изјави, а да све што изјави може бити у законом прописаном поступку употребљено против њега као доказ;
3. на браниоца по свом избору, да неометано обави разговор са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању;
4. да буде обавештено да ће се бранилац одредити по службеној дужности, ако га само не изабере, када је то законом обавезно;
5. да се о времену и месту задржавања обавести лице по његовом избору, дипломатско конзуларни представник државе чији је држављанин или представник одговарајуће међународне организације ако је лице избеглица или лице без држављанства;
6. да се без одлагања о задржавању обавести лице или орган старатељства ако је потребно обезбедити заштиту или старање о детету или другим лицима о којима се стара задржано лице;
7. да неометано контактира са дипломатско конзуларним представником своје државе, односно представником одговарајуће међународне организације;
8. да га прегледа лекар;
9. на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор;
10. да покрене поступак пред надлежним полицијским или правосудним органима ради испитивања законитости задржавања или надокнаде штете.

Полицијски службеник ће задржаном лицу уручити писано обавештење из става 1. овог члана.

После уручења обавештења из става 2. овог члана, полицијски службеник ће задржано лице позвати да потпише примерак обавештења. Ако задржано лице одбије да прими обавештење или одбије да га потпише или је неписмено, полицијски службеник ће наведено констатовати на обавештењу.⁶

ПРЕПОРУКА

ПУ Лесковац ће свим лицима задржаним у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица у којима ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

О току задржавања се води записник. Записници које је тим НПМ прегледао су у већини случајева садржали податке о остваривању права задржаних лица и о току задржавања, а били су и потписани. Ипак, у посећеним организационим јединицама ПУ Лесковац у неколико записника о задржавању подаци о обедовању нису били потпуни. Тако

⁵ Србија: Посета ЦПТ 2021, ЦПТ/Инф (2022) 03, пар. 38.

⁶ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/19 и 93/22), чл. 29.

примера ради, у ПС Власотинце у два записника о задржавању до 12 сати нема података о евентуално понућеним оброцима, у ПС Бојник у случају задржавања које је трајало 43 сата евидентирана су 2 obroка, а у ПС Медвеђа у случају задржавања које је трајало 38 часова, евидентиран је само 1 оброк. У наведеним записницима није било података да је лицима у међувремену понућен оброк који су одбили. Обиласци се уредно евидентирају у записнике о задржавању.

2.

УТВРЂЕНО

У ПУ Лесковац у више записника о задржавању нису уредно евидентирани подаци о обедовању задржаних лица.

РАЗЛОЗИ

ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободе и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили; **када им је била понућена храна**; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.)⁷

Јединствени електронски систем евиденције о задржавању лица још није завршен и не садржи свеобухватну евиденцију о задржавању појединаца. Обавештење о пружању и текућем остваривању основних мера заштите могу се пронаћи само у појединим досијеима задржаних лица. Комитет сматра да би се **основне гаранције задржаних лица ојачале када би се водиле и појединачна и свеобухватна евиденција о задржавању за свако лице. У тој евиденцији би били обухваћени сви аспекти задржавања и све мере предузете у вези са тим** (када је и из ког(јих) разлога предузета мера задржавања; када је лице стигло у полицијске просторије; када је оно информисано о својим правима; да ли је показало знаке повреда, здравствене проблеме, знаке психичког поремећаја итд.; у којој(им) просторији(ама) је смештено; када је добило храну; када је саслушано; када је имало контакте са блиским сродницима, браниоцем, лекаром, преводиоцем или дипломатско-конзуларним представником и/или су га та лица посетила; када је премештено; када је изведено пред тужиоца или релевантног судију; када је одређен притвор или пуштен итд.).

Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму делотворне кораке за стварање јединственог електронског система евиденције о задржавању лица који је свеобухватан и делотворан за евидентирање горе наведених информација о времену које задржано лице проведе у полицијској станици.⁸

Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разуме о његовим правима, и то – на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор. О задржавању лица полицијски службеник сачињава записник о задржавању лица, који садржи податке прописане у члану 111. овог правилника.

Записник о задржавању лица садржи податке о оствареним правима задржаног лица.⁹

ПРЕПОРУКА

⁷ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 40.

⁸ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 39.

⁹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 29. ст. 1. т. 9; чл. 38. ст. 1. и чл. 111. т. 5.

ПУ Лесковац ће у записницима о задржавању евидентирати податке о обедовању задржаних лица, укључујући и податак да је задржаном лицу понуђен оброк који је лице одбило.

Притворена лица са којима је НПМ обавио разговоре су углавном наводила да су добијала одлуке о задржавању и да су им уручивана писмена обавештења о правима. Притворено лице мађарске националности је навело да је о правима писаним путем обавештено на мађарском језику и да му је омогућен преводилац на енглески језик који он говори и разуме. Лице албанске националности је права задржаног лица добило на албанском језику, а обезбеђен му је и преводилац за албански језик.

2.2. ОБАВЕШТАВАЊЕ БЛИСКОГ ЛИЦА

Према наводима полицијских службеника посећених организационих јединица ПУ Лесковац, доведеним и задржаним лицима се омогућава да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу тако што сами обаве телефонски позив са службеног или личног телефона у присуству полицијских службеника.

Када задржана лица желе да остваре ово право, у записнике се уносе подаци о томе да је лице желело да обавести блиску особу и коју, као и да ли је та особа обавештена и када. Такође, у записницима се евидентира и уколико лица не желе да о свом задржавању било кога обавесте.

Увидом у записнике о задржавању утврђено је да садрже све потребне податке у вези са обавештавањем блиског лица, односно напомену да лице није желело да обавести било кога.

Једно притворено лице је навело да није о лишењу слободе обавестио треће блиско лице већ само браниоца, а остала су навела да су то право искористили.

2.3. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД

Сва задржана лица имају могућност да буду прегледана од стране лекара, а уколико то не желе, преглед могу да одбију што се и евидентира. Прегледе обављају лекари из локалних Домова здравља, односно Службе хитне помоћи. У записницима о задржавању у које је НПМ тим остварио увид, у тачки 7. која се односи на лекарске прегледе, подаци су уредно били убележени.

Полицијски службеници су навели да не присуствују лекарским прегледима, осим изузетно на захтев лекара.

У другом предмету о задржавању, пронађен је извештај лекара специјалисте, **те је полицијским службеницима указано да се тиме нарушава поверљивост медицинских података лица лишеног слободе и да у будућем раду сваки извештај лекара специјалисте не одлажу у предмет од задржавању већ да га предају задржаном лицу.**

Притворена лица са којима је НПМ обавио разговоре у ОЗ Лесковац су навела да нису имала потребе за лекарским прегледима, осим притвореника који је навео да је од полицијских службеника задобио повреду. Према његовим наводима позвана је хитна помоћ и одведен је на лекарске прегледе у Општу болницу Лесковац.

2.4. ПРИСТУП БРАНИОЦУ

Задржаним лицима се омогућава да позову браниоца по свом избору или им се у случају обавезне одбране одређује бранилац по службеној дужности. Полицијски службеници обавесте надлежног тужиоца о потреби да се лицу додели бранилац по службеној дужности након чега их тужилац обавештава о конкретном браниоцу који је ангажован.

Увидом у решења о задржавању и записнике о задржавању лица, утврђено је да лица која су задржана у прекршајном поступку или у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима нису желела да ангажују браниоца, а сва лица задржана у кривичном поступку су имала или изабраног браниоца или им је постављен бранилац по службеној дужности.

Записници о задржавању садрже податке о томе да ли је бранилац ангажован, његово/њено име и презиме и време када је контактиран, када је приступио задржаном лицу и када је обавио разговор са лицем.

Притвореници са којима је тим НПМ обавио разговоре су навели да су имали браниоца, изабраног или постављеног по службеној дужности, као и да су имали могућност да са њим обаве разговор у приватности.

2.5. УСЛОВИ БОРАВКА У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

У ПС Власотинце и ПИ Југ постоји по једна просторија за задржавање за смештај по два лица. У њима постоји аудио-видео надзор, као и тастер за позивање помоћи који су у функцији. Обавештења о видео надзору су постављена на видна места, а мокри чворови, који су зидним параваном одвојени од кревета, се не виде на монитору у дежурној служби јер је тај део затамњен. Кревети су са dobrим душецима, јастучницом, чаршафом и ћебадима. Природно и вештачко осветљење је задовољавајуће, а просторије су и адекватно проветрене.

ПИ Север, ПС Бојник и ПС Медвећа немају просторије за задржавање лица, те се лица задржавају по другим организационим јединицама и то ПИ Југ, ПС Лебане и ОЗ Лесковац у случају задржавања до 48 сати.

ПИ Југ

ПС Власотинце

У ОЗ Лесковац постоје две просторије за задржавање за по два лица која се задржавају до 48 сати. Просторије имају доток природног ваздуха и светла, као и довољно добро вештачко осветљење и мокри чвор. Обе просторије су под видео надзором, а полицијски службеник који надзире задржана лица се налази у канцеларији која је у непосредној близини.

2.6. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Једно притворено лице се жалило на поступање полиције према њему и његовом сину приликом лишења слободе и примене других полицијских овлашћења. Остала притворена лица нису имала примедбе на поступање полицијских службеника.

Лице је навело да су полицијски службеници дошли до његове куће, да су га полицијски службеници одмах по уласку у двориште физички напали јер се побунио њиховом доласку и то тако што су га ударили рукама, оборили га на земљу, везали му руке средствима за везивање и “убацили” у службено возило након чега су га одвезли у полицијску станицу. Такође је навео да су га насилно “избацили” из возила и вукли од возила до полицијске станице пошто због нанетих повреда није могао да хода самостално. Такође је навео да је након тога одведен на лекарски преглед у Општу болницу Лесковац.

Тим НПМ је у Служби за здравствену заштиту у ОЗ Лесковац извршио увид у Извештај лекара о повредама за то лице. У Извештају нема детаљних навода о начину настанка повреда већ само наводи лица да су повреде настале 29. јануара 2025. године око 22 сата у дворишту породичне куће од стране полицијских службеника са којима је ушао у сукоб. Код лица се констатују следеће повреде: оток и посекотина на врху носа са присутна 4 конца и завој, модрице у пределу унутрашње стране леве надлактице 5х4цм и десне надлактице 5х3цм, модрица зелене боје у пределу десног рамена 3х2цм, модрица зелено-жуте боје 10цм испод леве дојке 2х3цм, модрица жуто-зелене боје испод десне пазушне јаме 3х2цм, огуљотина у пределу десног ручног зглоба, тачкасте огуљотине у пределу леве шаке.

Према мишљењу лекара наведене повреде су могле настати на описани начин. Међутим, као што је то напред наведено, наводи лица убележени од стране лекара у Извештај лекара о повредама садрже само опште информације, а не и начин настанка уочених повреда, те такво мишљење није имало на чему да се заснује, због чега је НПМ упутио ОЗ Лесковац препоруку под редним бројем 3.

Тим НПМ је извршио увид у документацију ПИ Север која се односи на овај догађај, а у којој се наводи да су службеници дошли у двориште породичне куће наведеног лица. Тим НПМ је у ПИ Север остварио увид у извештаје о употреби средстава принуде и то физичке снаге и средства за везивање као и другу релевантну документацију у којима је забележено, између осталог, следеће: да се лице побунило што је патрола полиције дошла и њему и његовом сину тражила личне карте, да је лице било у алкохолисаном стању и упућивало погрдне речи полицијским службеницима, да се опирало и напало два полицијска службеника хватајући их за груди, руке и врат, да их је одгуривао и више пута песницом ударио у пределу главе једног полицијског службеника, да су се наведено лице и полицијски службеници гурали и у једном тренутку су лице и полицијски службеник изгубили равнотежу и пали на земљу којом приликом је лице ударило главом од тло. Такође се наводи да се лице и даље опирало, покушало да дохвати службени пиштољ полицајца у вези са чим је борба настављена, али да је лице у томе спречено и да је тада употребљена физичка снага „кључ на лакат” и стављена му средства за везивање.

Узимајући све у обзир, наводи лица о начину настанка његових повреда не могу бити са сигурношћу потврђени, односно не може се са сигурношћу утврдити да је дошло до недозвољене или прекомерне употребе силе од стране полицијских службеника, нити другог незаконитог поступања. Ипак, **НПМ подсећа да би полицијским службеницима требало редовно указивати и подсећати их, укључујући и одговарајуће програме обуке, да при хапшењу не смеју користити више силе него што је неопходно.**

2.6.1. ПРВИ ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД ПО ПРИЈЕМУ У ЗАВОД

Први лекарски преглед се обавља одмах по пријему лица у притвор, а обавезно у року од 24 сата. Радно време лекара је од 7 до 15 часова сваког радног дана, па у ситуацијама када лекар није ту, нпр. викендом, притвореник се прегледа у Дому здравља у Лесковцу.

Према наводима лекара, лице се током првог прегледа у потпуности скида, односно преглед је детаљан и прегледају се сви делови тела. Прегледу присуствује искључиво медицинско особље – лекар и медицински техничар. Отвара се здравствени картон у који се детаљно уписује налаз при прегледу. У Служби за здравствену заштиту води се и књига евиденција повреда на пријему лица и од почетка године било је три лица код којих су евидентирани повреде при пријему, а током прошле године код 13 лица.

Приликом прегледа лица на пријему, лица скидају одећу ради обављања инспекције целог тела, повреде се евидентирају у Извештај лекара о повредама, уцртавају се у шему тела и фотографишу. Лекар попуњава наведени Извештај који садржи рубрике : наводи лица лишеног слободе о начину настанка повреда, опис утврђених повреда као и њихов шематски приказ, те мишљење лекара о повезаности навода лица и насталих повреда.

Увидом у поједине извештаје лекара о повредама уочено је да се уписују наводи лица о начину настанка повреда, повреде су детаљно описане у погледу локализације, величине, изгледа, броја и др, повреде су уцртане на шему тела, а наведено је и мишљење лекара о повезаности навода о начину настанка повреда и констатованих повреда.

Ипак, у два случаја, када је први лекарски преглед по пријему лица обавио лекар из КПЗ у Нишу који је био на замени, утврђено је да Извештаји лекара о повредама не садрже детаљније наводе лица о начину настанка повреда у смислу чиме су оне нанете, по којим деловима тела и колико је удараца лице задобило, већ само подаци о времену када су повреде задобијене и да је то било у околини породичне куће и од стране полицијских службеника након сукоба са њима. Наведени подаци, који су недовољни и неадекватни, не омогућавају лекару да изнесе своје мишљење о повезаности између навода о начину настанка повреда и уочених повреда, а у конкретним случајевима је лекар у Извештају о повредама заокружио опцију да постоји висок степен подударности са наводима лица.

НПМ указује да здравствене службе у заводима за извршење кривичних санкција имају важну улогу у борби против злостављања лица лишених слободе, укључујући и злостављање којем су евентуално били изложени до доласка у завод. Лекар у заводу је стручно медицинско лице коме лице лишено слободе може да укаже да је било изложено лошем поступању од стране службених лица и да објасни настанак евентуалних повреда. Адекватно и детаљно документовање повреда у значајној мери олакшавају истрагу евентуалних случајева злостављања и утврђивање одговорности учинилаца.

3.

УТВРЂЕНО

ОЗ Лесковац не документује повреде уочене на лицима лишеним слободе у потпуности на начин предвиђен стандардима.

РАЗЛОЗИ

Лекар или други квалификовани здравствени радници, без обзира на то да ли су дужни да извештавају лекара или не, посећују, разговарају и прегледају сваког затвореника чим то буде могуће после пријема, а затим по потреби. Посебна пажња се посвећује утврђивању злостављања коме су пристигли затвореници можда били подвргнути пре пријема.¹⁰

Лекар треба у потпуности да евидентира сваки знак насиља који уочи код затвореника приликом медицинског прегледа на пријему у затворску установу, заједно са свим релевантним изјавама затвореника и закључцима лекара. Те информације такође треба да буду доступне затворској управи уз пристанак затвореника.¹¹

Сви знакови насиља који се уоче приликом здравствене провере затвореника код пријема у установу морају бити у потпуности евидентирани, заједно са свим његовим релевантним изјавама, те закључцима лекара. Надаље, ове информације би требало учинити доступним самом затворенику.¹²

ЦПТ посебну пажњу посвећује улози коју затворске службе здравствене заштите треба да играју у борби против злостављања. Природно је да та улога делом буде везана за могуће злостављање лица лишених слободе током трајања лишења слободе, било да га врши особље или други затвореници. Међутим, службе здравствене заштите у установама које представљају пунктове за улазак у затворски систем такође треба да дају кључни допринос у спречавању злостављања у периоду непосредно пре боравка у затвору, односно док су лица лишена слободе – задржана од служби за спровођење закона (као што су нпр. полиција или жандармерија).

Подразумева се да ће са лицима која се доводе у затвор здравствени радник обавити детаљан разговор и физикални преглед чим то буде могуће по пријему. ЦПТ сматра да такав разговор/преглед треба обавити у року од 24 сата од пријема. Такав систематски медицински скрининг новопримљених лица неопходан је из различитих разлога; конкретније, ако се обави како треба, њиме се осигурава да све повреде које на себи имају дате особе – као и сви с њима повезани наводи – буду евидентирани без непотребног одлагања. Исту процедуру требало би следити када се затвореник који је био поново пребачен у полицијски притвор из разлога везаних за истрагу након тога врати у затвор. Нажалост, такви премештаји су у неким државама које ЦПТ посећује још увек устаљена пракса и могу подразумевати и висок ризик од злостављања (в. и став 80). Слично томе, сваки затвореник који је учествовао у неком насилном инциденту унутар затвора требало би без икаквог одлагања да буде медицински преглед.

Записник настао након медицинског скрининга поменутог у ставу 73. треба да садржи: i) изјаве које је дотично лице дало, а које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов/њен опис сопственог здравственог стања, као и све наводе о злостављању), ii) потпун извештај о објективним налазима лекара заснованим на детаљном прегледу, и iii) запажања здравственог радника у вези са тачкама i) и ii), уз назнаку поклапања било којих навода и објективних налаза лекара. Записник такође треба да садржи резултате обављених додатних

¹⁰ Манделина правила, прав. 30.б.

¹¹ Препорука бр. Р (98) 73 Комитета министара државама чланицама СЕ о етичким и организационим аспектима здравствене заштите у затворима, чл. 30.

¹² Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, ЦПТ/Инф (93) 12, пар. 61.

прегледа, детаљне закључке специјалистичких консултација, као и опис терапије пружене због повреда и свих других обављених поступака.

Евидентирање здравственог прегледа у случајевима трауматских повреда треба обављати на специјалном обрасцу предвиђеном у ту сврху, са шематским скицама тела на којима се могу означити трауматске повреде и које ће се чувати у здравственом досијеу лица лишеног слободе. Надаље, било би пожељно да се направе фотографије повреда, и те фотографије такође треба ставити у здравствени досије. Поред тога, потребно је водити засебан регистар повреда у коме ће се забележити све врсте уочених повреда.¹³

Делегација Комитета је уочила да је позитивно то што су све установе имале посебан регистар повреда, у који лекари треба да евидентирају повреде констатоване на затвореницима приликом пријема у затвор или током боравка у затвору. Међутим, повреде које се уоче на новопримљеним затвореницима и даље се описују на површан начин и лекари не изводе закључке у смислу компатибилности повреда са наводима притвореника о неадекватном поступању полиције.

Здравствени преглед новопримљених затвореника, а посебно у установама које представљају тачке уласка у затворски систем, има велики значај. Такав преглед је од суштинске важности, посебно за спречавање ширења преносивих болести, спречавање самоубиства и за тачно благовремено евидентирање повреда.

Комитет жели да нагласи да лекар треба да разговара са сваким новопримљеним затвореником на одговарајући начин и да изврши физички преглед што је могуће пре по пријему; осим у изузетним околностима, разговор/преглед треба да се обави на дан пријема, а посебно када су у питању притворски објекти. Такође, Комитет подсећа да затворске службе здравствене заштите могу значајно да допринесу спречавању неадекватног поступања према притвореницима и пре пријема и током боравка, помоћу систематског евидентирања повреда и да, по потреби, обезбеде информације за релевантне државне органе. Евиденција сачињена након здравственог прегледа треба да садржи:

- i) опис изјава које је дало лице, а које су релевантне за здравствени преглед (укључујући његов/њен опис свог здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii) потпун опис објективних лекарских налаза на основу темељног прегледа,
- ii) запажања стручног здравственог радника с обзиром на i) и ii), при чему исти треба да укаже на доследност између навода и објективних лекарских налаза.

Евиденција такође треба да садржи и резултате додатних обављених прегледа, детаљне закључке специјализованих консултација и опис прописаног лечења повреда и свих наредних спроведених процедура.

Евиденција о здравственом прегледу у случају трауматских повреда треба да буде сачињена на посебном обрасцу намењеном за ту сврху, са приказом тела у коју су уцртане трауматске повреде која ће се чувати у здравственом картону затвореника. Такође, било би пожељно да се повреде фотографишу и те фотографије би такође требало ставити у здравствени картон. Поред тога, треба водити посебан регистар повреда у који треба евидентирати све врсте повреда које се запазе.¹⁴

ЦПТ узима у обзир побољшање квалитета медицинског прегледа притвореника који су наводно физички злостављани док су били у полицијском притвору и опис њихових повреда. Међутим, на основу својих запажања, Комитет понавља своју препоруку да записник састављен након медицинског прегледа увек треба да садржи:

- i. приказ изјава дате особе које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов / њен опис здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii. потпуни приказ објективних медицинских налаза заснованих на детаљном прегледу, и

¹³ Стандарди ЦПТ: Документација и пријављивање медицинских доказа о злостављању, ЦПТ/Инф (2013), пар. 71, 73. и 74.

¹⁴ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 58. и 59.

iii. запажања здравственог радника у светлу i) и ii), указујући на доследност свих изнетих навода и објективних медицинских налаза.

ЦПТ препоручује да се затворска управа Окружног затвора у Београду, као и других затворских установа, подсети на њихову обавезу да обавесте надлежне тужилачке органе о свим случајевима новопримљених затвореника са повредама које указују на могуће злостављање полиције.¹⁵

Лекар у заводу дужан је да води посебну евиденцију о повредама осуђених и обавештава управника завода о било ком знаку или индикацији да је према осуђеном примењено насиље. Лекар је дужан да у извештају о утврђеним повредама унесе и наводе осуђеног лица о начину настанка повреде, као и да изнесе своје мишљење о повезаности навода осуђеног и насталих повреда.¹⁶

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Лесковац, када је утврђено да лице лишено слободе има повреде, лекар ће у извештајима о обављеним прегледима уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда.

Ако постоји сумња да је лице повреде задобило од полицијских службеника, управнику се доставља писано обавештење о томе са медицинском документацијом, а управник потом о томе писаним путем обавештава поступајућег судију, не и јавно тужилаштво.

4.

УТВРЂЕНО

ОЗ Лесковац не обавештава јавно тужилаштво уколико се по пријему лица лишеног слободе у Завод уоче повреде које указују на злостављање или за које лице наведе да су последица злостављања.

РАЗЛОЗИ

Приликом прегледа затвореника, лекар или квалификовани медицински техничар/медицинска сестра који за свој рад одговара лекару, посебно води рачуна о евидентирању и извештавању надлежних органа о било ком знаку или индикацији да се са затвореницима поступа насилно.¹⁷

Међутим, начело поверљивости не сме постати препрека пријављивању медицинских доказа који указују на злостављање, а које здравствени радници прикупе у датом случају. Допуштање тога значи деловање супротно легитимним интересима лица лишених слободе уопште и друштва у целини. ЦПТ, сходно томе, подржава обавезу аутоматског пријављивања за здравствене раднике који раде у затворима и на другим местима лишења слободе када дођу до таквих информација. Заправо, таква обавеза већ постоји у законима многих држава које ЦПТ посећује, али се у пракси често не поштује у потпуности.

У неколико недавних извештаја о посетама, ЦПТ је препоручио да се постојеће процедуре ревидирају, да се обезбеди да кад год здравствени радници евидентирају повреде које се поклапају са наводима лица лишеног слободе о злостављању, такве информације буду одмах и систематски предочене надлежним властима, без обзира на жеље дотичног лица. Ако се закључи да лице лишено слободе има повреде које јасно указују на злостављање (нпр. видљиве модрице на стопалима), али то лице одбије да открије њихов узрок или наводи разлоге

¹⁵ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 85.

¹⁶ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/14 и 35/19), чл. 115. т. 6.

¹⁷ Европска затворска правила, прав. 42.3.ц.

невезане за злостављање, изјава таквог лица треба да се прецизно документује и поднесе датом органу, заједно са детаљним извештајем о објективним медицинским налазима.

„Надлежни орган“ коме треба послати извештај здравственог радника јесте, пре свега, независно тело које има овлашћење да обави званичну истрагу и, ако је потребно, поднесе кривичну пријаву. Остала тела која треба обавестити могу обухватати тела задужена за дисциплинске истраге или за праћење ситуације лица лишених слободе у установи где је можда дошло до злостављања. Такав извештај треба да се учини доступним и лицу лишеном и његовом/њеном адвокату.

Сам механизам достављања извештаја надлежном органу/органима варираће од државе до државе, у зависности од организационих структура, а сасвим је могуће да не обухвата непосредну комуникацију између здравственог радника и тог органа. Извештај се може достављати преко хијерархијске структуре којој припада здравствени радник (нпр. здравствени ресор на министарском нивоу) или руководства затворске установе у којој здравствени радник ради (нпр. управник затвора). Међутим, који год приступ да се примењује, мора се обезбедити да извештај буде брзо достављен надлежном органу.¹⁸

Комитет понавља своју препоруку да се предузму кораци како би се обезбедило да затворске службе здравствене заштите у објектима које је посетио Комитет, као и друге затворске лекарске службе у другим деловима Србије, у потпуности извршавају своју улогу у спречавању неадекватног поступања и мучења у складу са горе наведеним запажањима и обезбеде следеће:

- да лекари укажу на крају својих извештаја о трауматским повредама, кад год могу то да ураде, на сваку узрочну повезаност између једног или више објективних лекарских налаза и изјава предметног лица;
- да извештаји о трауматским повредама који се тичу повреда које су вероватно настале злостављањем (чак и у одсуству изјава) буду аутоматски прослеђени телу надлежном за спровођење истрага, укључујући и кривичне истраге о тој ствари, без обзира на жеље предметног лица у питању;
- да лекари посаветују предметног затвореника да писање таквог извештаја потпада под оквир система за спречавање злостављања, да тај извештај мора да се аутоматски проследи јасно одређеном истражном телу и да такво прослеђивање не замењује подношење притужбе у одговарајућем облику.

Такође би било препоручљиво да затворски лекари могу, у редовним временским размацама, да добијају повратне информације о мерама које су предузела релевантна тела везано за поступање по њиховим прослеђеним извештајима.

Прослеђивање релевантних информација надлежним тужилаштвима и судским органима од суштинске је важности за борбу против некажњавања полицијских службеника. У окружним затворима у Београду и Новом Саду, информације о лицима која су показала повреде и навела неадекватно поступање полиције по пријему у затвор, достављене су судији за претходни поступак и надлежном тужиоцу у случају пријема лица са видним повредама. Иако постоји потреба за бољим евидентирањем повреда, као и да лекари дају јасније изјаве у погледу компатибилности утврђених повреда и навода о неадекватном поступању, ово се ипак сматра позитивним развојем догађаја. Наравно, да би то било делотворно, то од судије или тужиоца захтева да се лате решавања случајева, што није био случај у време посете. Ни у једном другом посећеном затворском објекту нису примећене повреде на новопримљеним затвореницима које би биле исправно евидентирани или пријављене тужилаштву и судским органима.

Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму кораке у свим затворима да се уведе јасна пракса извештавања правосудних органа о свим случајевима наводног неадекватног поступања у којима су евидентирани повреде.¹⁹

¹⁸ Стандарди ЦПТ: Документација и пријављивање медицинских доказа о злостављању, пар. 77. и 78.

¹⁹ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 60. – 61.

ЦПТ препоручује да се затворска управа Окружног затвора у Београду, као и других затворских установа, подсети на њихову обавезу да обавесте надлежне тужилачке органе о свим случајевима новопримљених затвореника са повредама које указују на могуће злостављање полиције.²⁰

ПРЕПОРУКА

Уколико на првом лекарском прегледу лица лишеног слободе по пријему у Завод лекар уочи повреде које указују на злостављање или лице лишено слободе наведе да је било злостављано, ОЗ Лесковац ће о томе обавестити надлежно јавно тужилаштво. Тужилаштву ће се доставити и релевантна документација (писмена изјава, службене белешке, документација о повредама и друга).

Три притворена лица са којима је обављен разговор су навела да се приликом првог лекарског прегледа у ОЗ у Лесковцу нису скидала на голо већ да су само упитани да ли имају неке повреде по телу, а једно лице је навело да је командир ОЗ у Лесковцу био присутан у просторији у којој је обављен лекарски преглед, **на шта је указано руководству установе како би континуирано подсећали лекаре на потребу да увек прегледају на голо свако лице по пријему у Завод, без обзира шта је лице навело у погледу постојања повреда.**

²⁰ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 86.